

SALVADOR RUBIO

El valor del banal

A propòsit d'Ara i aquí, de John Coetzee i Paul Auster

Moltes gràcies a Joan B. Llinares per la seua amable presentació que no puc jutjar més que des de l'amistat. I no puc començar d'una altra manera la meua intervenció més que agraint l'honor que suposa per a mi la invitació a participar en aquest cicle de conferències de la Càtedra que porta el nom del que fou professor meu (i de tants d'altres) a la Facultat de Filosofia de València, Josep Lluís Blasco. Però també té un significat especial perquè aquesta invitació me la va formular un altre alumne destacat de Blasco, el professor i amic Josep Corbí.

Resultava, com comprendreu, francament difícil fer-se de pregar amb un oferiment com aquest, tot i que el subjecte d'enguany em va semblar tan cridaner com esvarós. I no només per no arribar a dir banalitats sobre la banalitat, sinó també per la conveniència d'evitar els sermons professorals, d'una banda, adoptant alhora, de l'altra banda, una posició ètica tant intel·lectual com ciutadana pel que fa a la presència del banal en el nostre món d'avui.

La clau que em va permetre desbloquejar aquest tema va sorgir en la mateixa conversa amb Josep Corbí. Jo acabava de llegir feia molt poc l'intercanvi epistolar

Salvador Rubio i Marco (1964) és professor d'Estètica i Teoria de les Arts a la Universitat de Múrcia. Aquest text correspon a la seua intervenció en el XII cicle de conferències de la Càtedra Blasco de Filosofia i Ciutadania de la Universitat de València, que tingué com a tema genèric «La banalitat com a misteri». L'autor vol fer constar, d'altra banda, que el seu treball ha estat possible gràcies als projectes d'investigació finançats «Experiencia estética de las artes y complejidad de la percepción» (FFI2015-64271-MINECO-FEDER, UE), «El valor estético y su interacción con otros valores en la práctica apreciativa» (18958/JLI/13 «Jóvenes Líderes en Investigación», Fundación SENECA, Plan Regional de Ciencia y Tecnología de la Región de Murcia) i «Aesthetics Unlimited» (Govern de Dinamarca)

entre els escriptors John Coetzee i Paul Auster que la meua col·lega murciana María José Alcaraz m'havia regalat en francès (en l'edició d'Actes Sud) titulada *Ici & maintenant*, però que ha estat també publicada en català amb el títol d'*Ara i aquí. Cartes 2008-2011* a Edicions 62. Jo estava sorprès aleshores de la barreja d'observacions quotidianes banals i de temes elevats que havia trobat al llibre. I Josep Corbí, llest, em va deixar parlar i va propiciar que jo mateix m'embolicara més i més, a colp del meu propi esbatec verbal, en l'enfilat del tema d'aquest cicle.

I reconec ara que no és una manera dolenta d'arrancar. He estat un lector irregular (però entusiasta, per moments) de l'obra (irregular també, pense) de tots dos escriptors reconeguts, com són John Coetzee i Paul Auster. Però ¿quin interès pot tindre un intercanvi de correus entre dos novel·listes, encara que famosos?

Auster i Coetzee es varen conèixer personalment el 2008 i varen decidir nodrir la seua amistat amb una correspondència regular. Coetzee emprava el correu electrònic i Auster feia servir el fax. L'intercanvi regular seguirà tres anys.

La primera carta del llibre, de Coetzee a Auster, és ben significativa:

Estimat Paul,

He estat pensant en les amistats, com sorgeixen, per què —algunes— duren tant de temps, més que les relacions passionals de les quals de vegades es consideren (erròniament) pàl·lides imitacions. Estava a punt d'escriure't una carta sobre tot això, començant amb l'observació que, tenint en compte la importància de les amistats en la vida social i tot el que signifiquen per a nosaltres, sobretot durant la infància, és sorprenent que s'hagi escrit tan poc sobre el tema. (Auster i Coetzee 2012: 7)¹

Les paraules inicials de Coetzee assoleixen un to seriós, gens banal, sobre la importància de l'amistat (de la qual aquesta correspondència vol ser un aliment) i sobre la manca de literatura al respecte. El lector observa immediatament que es tracta d'un discurs més propi d'un assaig (a la Montaigne) o, si més no, d'una carta a l'antiga, però no és massa comú com a text d'un correu electrònic a l'ús.

La resposta de Paul Auster enceta una ambiciosa reflexió sobre l'amistat i l'amor, l'amistat i la transparència, les amistats masculines, l'amistat i la infantesa, on no falten referències a Aristòtil o al mateix Montaigne. Al fil de tot això, observa Auster en un moment:

| ¹ D'ara endavant, referiré només la pàgina entre parèntesi al final de les cites d'aquest llibre

Un exemple de la vida real. Durant els últims vint-i-cinc anys, un dels meus amics més íntims —potser l'amic més íntim de la meua edat adulta— ha estat una de les persones menys xerraires que he conegut mai. És més gran que jo (onze anys), però tenim moltes coses en comú: tots dos som escriptors, tots dos estem estúpidament obsessionats pels esports, tots dos fa anys que som casats amb dones extraordinàries i, encara més important i més difícil de definir, tots dos tenim un cert sentiment no expressat però compartit sobre com s'ha de viure, una ètica de la maduresa. Però, tot i així, per més que m'importi aquesta persona, per més disposat que estigui a jugar-me la camisa per ell en moments de dificultat, les converses que mantenim són gairebé sense excepció insulses i fades, absolutament banals. Ens comuniquem emetent breus grunys, tornant a una mena de llenguatge abreujat que seria incompreensible per a un desconegut. Pel que fa a la nostra obra (la força motriu de les nostres vides), a penes en diem res. (11)

Però el que més em va cridar l'atenció és com aquesta conversa transcendent es veu farcida d'observacions molt més quotidianes (i no sabria dir-ne *intranscendents*): la bronquitis de Dorothy (esposa de John) a la tornada d'un viatge de congressos i els seus problemes de mobilitat, la possible coincidència d'ambdues parelles a Estoril més endavant,

Sisplau, digues a la Dorothy que vagi més amb compte. Agafar una bronquitis és fumut, però caure és terrible. Confio (espero) que no s'hagi trencat res. La Siri i jo estem molt contents que vingui a Portugal al novembre. (20)

O el virus intestinal de Paul Auster:

Volia escriure't més aviat, però vaig tornar a Nova York amb un virus intestinal que m'ha tingut al llit fins aquest matí. Per sort, vaig aguantar sencer disset dies de viatges esgotadors i no em vaig posar malalt fins a l'última nit, quan ja havia acabat l'última feina. (21)

Encara que aquests detalls de salut contrasten amb l'ambició dels temes que fan la part grossa de la correspondència, és cert que no podrien ser qualificats exactament com banals. Però apropen el lector a la quotidianitat (a la humanitat més bàsica, fins i tot) dels escriptors famosos d'una manera poc acostumada. El contrast és ben cridaner al següent fragment on apareixen també barrejats els petits plaers (tampoc no sabria dir-ne *intranscendents*):

Estimat John,

La teva «Carta per a P. A.» ha aparegut a l'ordinador de la Siri, i ara me l'acaba d'imprimir. No sé quan l'has escrit ni quan l'has enviat, i si vaig uns quants dies o unes quantes setmanes endarrerit a contestar-te, et demano que em perdonis.

Abans de tractar la caverna de Plató i el col·lapse absolut de la civilització tal com la coneixem, us vull dir a tu i a la Dorothy l'immens plaer que va ser passar aquells dies a Portugal amb vosaltres. El sol, les converses, els àpats, el pas pausat de les coses —tot plegat va ser memorable. (28)

Tinc el convenciment (per pura experiència personal) que aquests detalls quotidians són realment memorables (i que no es tracta només d'un compliment amable), tot i que ells no podrien viure sense la molla de temes substanciosos que els ocupa, fins i tot en la correspondència.

Sovint, John Coetzee li prega a Siri (la dona de Paul) que li imprimisca i li faci arribar les cartes enviades al seu ordinador (tots dos, Paul i Siri es declaren «uns negats per a la vida digital»). Curiosament, en una d'elles John li diu a Siri que està escrivint una ressenya sobre la nova edició de cartes de Samuel Beckett dels anys trenta i observa:

L'edició en qüestió sembla establir una clara distinció entre la correspondència literària de Beckett i la correspondència personal. No s'hi inclou cap carta d'aquesta darrera mena. Els editors també semblen decidits a no dir res sobre la vida privada de Beckett. Una conseqüència d'això és que el lector de les cartes no arriba a entendre per què Beckett no para d'anar de Dublín a París, a Hamburg i a Londres (la sospita, sobretot, és que l'al·licient és eròtic). (35)

Més endavant (39) Auster desmenteix la hipòtesi «eròtica» de Coetzee, per cert. Però encara que estan parlant d'una edició de la correspondència de Samuel Beckett, el lector no pot deixar d'observar el contrast entre l'estricta distinció de correspondència personal i correspondència literària a Beckett i la barreja d'assumptes personals i literaris (o intel·lectuals) que és tan present a la correspondència d'Auster i Coetzee.

Certament, la correspondència sembla ser el gènere propici per a aquest «esquit» de detalls banals (referits a la vida del mateixos escriptors) sobre un fons de temes seriosos. Això mateix no seria molt normal en una novel·la (o només en una novel·la molt avantguardista). En qualsevol cas, convertiria en protagonistes d'aquests detalls els personatges, i no el mateix escriptor (al capdavant, convertit en personatge de la seua pròpia novel·la, en els casos més experimentals).

Deixeu-me ara fer un parèntesi explicatiu en el meu discurs.

M'he decidit a imprimir en aquesta conferència (que no classe) una estructura de sandvitx (o, si voleu, d'entrepà), és a dir, posant al bell mig una llesca fina de reflexió teòrica, però deixant que el pa que l'envolta siguin els comentaris al fil de la correspondència entre Auster i Coetzee. I ara ve la llesca teòrica. Des de fa alguns anys treballo en l'elaboració d'una teoria dels aspectes de caire esteticofilosòfic. El punt de partida més immediat són alguns exemples de figures ambigües que el filòsof Ludwig Wittgenstein hi posa per tal d'explicar el sorgiment d'un aspecte, l'alternança d'aspectes o com fer veure a algú un aspecte. La més coneguda és l'ànec-conill (aquell famós dibuix esquemàtic en què ara veig el cap d'ànec, ara veig el cap de conill). Però el que m'interessa realment és la dimensió dels aspectes que té a veure amb la comprensió (estètica, especialment, encara que no només estètica) i no tant amb la percepció (almenys parcialment considerada). Resumint moltíssim, podríem dir que la comprensió estètica consisteix centralment a ser capaç de captar aspectes (d'una obra d'art, o d'un objecte estètic no artístic). Una altra manera de desenvolupar una aproximació molt semblant sobre la comprensió és la teoria de l'atenció que ha estat recentment proposada per Rafael De Clercq (De Clercq 2000) (recolzant-se en l'obra de Michael Polanyi). De Clercq fa la distinció entre atenció subsidiària (o instrumental) i atenció focal (o integrada). És impossible captar focalment la manera com un objecte estètic adquireix el seu significat especial, perquè només podem fer-hi relació de manera subsidiària, és a dir, indirecta, mitjançant el seu efecte en un objecte estètic concret. Així, per exemple, ens resulta impossible articular com el fagot afecta a la qualitat del «tot» d'una simfonia orquestral de la qual forma part. Només fixant-me en la part del fagot no puc captar l'efecte global que requereix que l'escolte en el conjunt de l'orquestra mentre toca la simfonia.

No és el lloc ni l'ocasió per mostrar que la meua teoria dels aspectes no s'esgota en un mer perspectivisme, ni en un mer contextualisme o en un *revival* gestaltia. Més aviat jo diria que és un cert realisme el que hi reivindique. Sobretot, fora massa fàcil fer una utilització relativista de l'aspectualisme wittgensteinià (o de la teoria de l'atenció). El relativista diria: no hi ha assumptes banals *per se*, sinó només banalitzacions o usos banals del que siga. Jo no hi estic d'acord i no crec que constituïska el punt d'arribada de cap d'aquestes teories (tal com jo les pense, si més no). Crec que una conversa d'ascensor sobre l'oratge no és més substancial que una reflexió sobre la manera d'enfrontar la vida (o la mort), al mode de Txèkhov o de Montaigne. Això no vol dir que siga més adequat parlar de Txèkhov a l'ascensor, més bé al contrari: demostra un bon grau d'intel·ligència social qui prefereix parlar de l'oratge a parlar de Txèkhov a l'ascensor (en general). Tampoc no crec que llegir Ken Follet siga preferible a llegir Flaubert, en general. Però no seré jo qui vaja de

redemptor de lectors banalitzats, tirant de fórmules o de *rankings* més o menys autoritzats. Crec en l'espectador emancipat (que diria Rancièr), que no necessita redemptors. Crec també que tinc bones raons per demostrar per què Txèkhov és més profund que Ken Follet (com crec tindre bones raons per demostrar que una vesprada mirant Bergman és més substanciosa que passar-la mirant esports a la tele des del sofà, com jo faig prou sovint). Però això tampoc no em farà mirar per damunt del muscle a qui ho faça (jo mateix, de tant en tant). I sempre deixaré un marge de prevenció humil i terapèutica per a la possibilitat que algú em demostre que allò que jo pensava banal no ho és tant, o no ho és en absolut.

Alguns diran que no vivim temps per a anar amb contemplacions i que cal una croada antibanal. Jo (m'haureu de perdonar), no hi crec. La banalitat no ha de ser combatuda amb sermons, sinó amb l'acció assenyada i l'exemple de dedicar (en general) el nostre temps a allò que creiem que és important i que creiem que val la pena.

I ara, prou de rodanxa teòrica i tornem al pa (més banal) de la correspondència Auster-Coetzee. Tenim a Paul escrivint des del seu hotel a París:

Hôtel d'Aubusson. París, 10 de gener de 2009

Estimat John,

[...] Perdona aquest paper tan estrany i aquest bolígraf tan horrorós. Per algun motiu, a les habitacions d'hotel de París no hi ha màquines d'escriure. (41)

Auster recull el guant de Coetzee que es converteix prompte en un *leitmotiv* de la correspondència:

MIRAR ESPORTS PER TELEVISIÓ

Estic d'acord amb tu que és una activitat inútil, una absoluta pèrdua de temps. Però, tot i així, ¿quantes hores de la meua vida he perdut justament d'aquesta manera?, ¿quantes tardes he malgastat tal com vas fer tu el 28 de desembre? El recompte total segur que és espantós, i el sol fet de pensar-hi m'omple de vergonya.

Parles de pecat (fent-hi broma), però potser el terme real és *plaer culpable*, o potser només *plaer*. (42-43)

La passió pels esports (televisius, majorment) esdevé un terreny riquíssim d'intersecció entre banalitat i profunditat. Si Auster veu una perspectiva estètica al darrere d'aqueixa fascinació pels esports televisius, Coetzee hi veu una perspectiva ètica, heroica. Però no dubten a intercanviar els seus punts de vista. Diu Coetzee:

En la mesura que, en l'esport, sóc sensible a l'estètica, responc a moments de gràcia (gràcia: quina paraula més complexa!), moments o moviments (una altra paraula interessant) que no poden ser objecte de planificació racional sinó que semblen caure del cel sobre els jugadors mortals com una mena de benedicció, moments en què tot surt bé, tot encaixa al seu lloc, en què els que miren ni tan sols volen aplaudir, només donar gràcies en silenci per ser-ne testimonis. (45-46)

I el mateix Coetzee poc després:

Com tu, penso que veure esports per televisió és essencialment una pèrdua de temps, però hi ha moments que no són una pèrdua de temps, com per exemple els que sorgeixen una vegada i una altra en els dies de glòria de Roger Federer. Tenint en compte el que dius, examino aquests moments i els revisc a la memòria: Federer contestant una volea de revés i enviant la pilota a l'altra banda de la pista, per exemple. Em pregunto si realment és l'estètica, o només l'estètica, el que per a mi dóna vida a moments com aquests. Em sembla que, mentre miro, em vénen al cap dos pensaments: (1) Si m'hagués passat tota l'adolescència assajant el revés en comptes de... jo també podria haver fet una jugada així i deixar la gent bocabadada davant d'aquesta meravella; seguit de: (2) Encara que m'hagués passat tota l'adolescència practicant el revés, no seria capaç de fer un cop com aquest, ni en la tensió de la competició ni a voluntat. I, per tant: (3) Acabo de veure una cosa que és alhora humana i més que humana; acabo de veure una cosa com l'ideal humà fet visible. (52-53)

El tema dels esports travessa l'intercanvi epistolar, tot i superant confessions de moments de profunda tristesa (el suïcidi de la filla jove d'uns amics i la mort de dues amigues molt properes de Paul). Però tots dos reprenen la pregunta per la fascinació dels esports i l'exercici físic, ara practicats i no només visionats. Auster troba una explicació a l'atractiu dels esports de competició en el fet que l'absoluta concentració ens allibera momentàniament del llast de l'autoconsciència:

Quan intentes guanyar el partit que estàs jugant, t'oblides que estàs corrent i saltant, t'oblides que, de fet, estàs fent una bona dosi d'exercici. Estàs abstret en el que fas, i per motius que no acabo d'entendre, això sembla que t'aporta una intensa felicitat. Hi ha altres activitats humanes transcendents, és clar: el sexe n'és una, crear art una altra, experimentar l'art encara una altra, però el fet és que la ment a vegades divaga durant el sexe —que no és sempre transcendent!—, crear art (pensa: escriure novel·les) és ple de dubtes, de pauses i d'esborrades, i no sempre som capaços de posar tota l'atenció en el sonet de Shakespeare que estem

llegint o en l'oratori de Bach que estem escoltant. Si no estàs del tot ficat en el partit que jugues, però, no l'estàs jugant, realment. (61-62)

I un poc més avant l'intercanvi epistolar fa aflorar un angle des del qual la banalitat apareix d'una nova manera: la impossibilitat de fer generalitzacions, entrampat en la impressió de particularitat. Escriu Coetzee:

Pensava transmetre't les primeres impressions que em produïen els Estats Units després d'una llarga absència. Tanmateix, el que ara em crida l'atenció és la banalitat d'aquestes primeres impressions i, més en general, que poques coses interessants tinc a dir sobre cap lloc estranger malgrat haver-me passat la vida viatjant. França, per exemple: fins i tot després d'haver fet la volta a la major part de França en bicicleta, no puc declarar que tingui res a dir sobre el país que sigui nou o inèdit o que valgui la pena dir-ho. D'Anglaterra, on vaig viure uns quants anys, o dels Estats Units, on vaig viure més temps encara, tampoc. Per no dir res de Sud-àfrica, on em vaig formar i vaig passar la major part de la meua vida laboral, o d'Austràlia, on he viscut els darrers set anys. Records, molts records. Imatges, algunes de les quals força vívides. Però totes atrapades en la seua particularitat, no generalitzables. Les meves experiències semblen només meves, sense rellevància per a ningú més. Semblo patir una mena de ceguesa peculiar. No és que sigui indiferent. Al contrari, vagi on vagi obro molt els ulls, estic atent als senyals. Però els senyals que trio no semblen tenir un significat general. I la generalització d'allò particular és l'essència del realisme, no? Penso en el realisme com una manera de veure el món i d'enregistrar-lo de tal manera que els detalls concrets, tot i capturats en la seua qualitat d'únics, semblen tenir significat, pertànyer a un sistema coherent. (84-85)

És banal allò que només significa en la seua particularitat per a mi, el que no resulta generalitzable? No, en la mesura que pot significar molt, encara que només per a mi. Però curiosament Coetzee parla d'«una mena de ceguesa peculiar» (i l'expressió té fortes ressonàncies wittgensteinianes, com alguns reconeixeran, la ceguesa als aspectes). I és més curiós encara que en descriure la ceguesa (suposada) que l'incapacita per al realisme, Coetzee no posa l'accent en una incapacitat per a comunicar als altres la importància dels detalls, sinó en la incapacitat per a fer-los «pertànyer a un sistema coherent». Una vegada més, no puc deixar de pensar en el paper que Wittgenstein atorga a les relacions internes en la seua concepció de la comprensió i del significat: per a Wittgenstein, la comprensió del significat, efectivament, descansa en la nostra capacitat de traçar relacions internes o intermèdies,

com quan dibuixe l'ànec-conill en mig d'un conjunt de dibuixos de conills en diferents posicions i dic: sí, ara hi veig un cap de conill mirant cap a l'esquerra.

No és estrany que la conversa epistolar gire envers el tema del noms propis, marques de particularitat per excel·lència, i sobre la seua arbitrarietat o no-arbitrarietat.

Diu Coetzee:

Jo vaig ser educat en l'ortodòxia lingüística que el significat és arbitrari, encara que per raons misterioses els significats d'una llengua no funcionin com a significats en una altra llengua («Ajudeu-me, m'estic morint de set!», no et portarà enlloc a Mongòlia). Se suposa que això és doblement veritat amb els noms propis: que un carrer es digui Marigold o Mandragora, o fins i tot Cinquanta-cinc, no representa cap diferència (cap diferència pràctica). En el camp de la poesia (en el sentit més ampli), la doctrina de l'arbitrarietat del significat no ha merescut mai gaire crèdit. En poesia, les connotacions de les paraules —les acumulacions de significació cultural al seu voltant— tenen importància. «Mandragora», a través de Keats, evoca joia i mort. «Carrer 55», que a primera vista sembla anònim, resulta que connota anonimat. (87)

I més avant comenta Auster:

Ens convertim en els noms que ens posen, els posem a prova, hi forcegem fins que acabem acceptant que som els noms que portem. ¿Recordes com practicaves la signatura de petit? Poc després d'aprendre a escriure amb lletra lligada, la majoria de criatures es passen hores omplint fulls amb el nom. No és una activitat vana. És un intent, em sembla, de convence'ns que nosaltres i els nostres noms som un, d'adoptar una identitat als ulls del món. (91-92)

La lluita contra l'arbitrarietat de les paraules és, en el fons, la lluita contra la banalitat del dir. I això té una dimensió personal, però també literària. Que totes dues es troben foses ho sabem des dels clàssics grecs. Diu Coetzee:

El teu nom és el teu destí. Èdip, Peus inflats. El problema, però, és que el teu nom només parla del teu destí tal com ho fa la sibil·la dèlfica: en forma d'enigma. Només quan jous al llit de mort t'adones què volia dir ser «Tamerlà», «John Smith» o «K». Una revelació borgesiana. (88)

Però quan el termòmetre puja els graus de la transcendència, les cartes ens sorprenen amb un nou colp de banalitat. Paul i Siri han anat a veure al cine *Des-*

gràcia (la pel·lícula protagonitzada per John Malkovich basada en la novel·la de Coetzee). Diu Paul:

No, no té la força del llibre, però intenta fer-hi justícia, i si jo estigués a la teva pell, n'estaria raonablement satisfet, no em sentiria gens traït. Perquè ho afegeixis a la teva col·lecció d'OBJECTES SENSE IMPORTÀNCIA, t'adjunto les entrades del Quad Theater, al carrer 13, entre la Cinquena i la Sisena Avinguda, per si et ve de gust ensenyar-les als teus amics. (98-99)

Jo, lector de la correspondència, no retinc tant l'opinió d'Auster, que bascula entre la banalitat del compliment i el lloc comú de l'assumpció indulgent de l'adaptació impossible de la novel·la al cine. El que em crida l'atenció realment és que Coetzee té una col·lecció d'objectes sense importància que els seus amics coneixen (com el mateix Auster demostra). I això sembla perfectament compatible amb la frase que precedeix immediatament la cita anterior. És aquesta:

Els espectadors que seien a la sala amb nosaltres estaven absorts, i tenint en compte la baixa qualitat de la majoria de pel·lícules d'avui dia, va ser reconfortant veure una cosa amb una mica de suc i d'intel·ligència. (98)

Ni Auster ni Coetzee són persones resignades a l'imperi de la banalitat (que tots dos denuncien), però tot seguit es confessen conreadors freqüents de parcel·les de banalitat que funcionen com una espècie d'element intermediari en la connexió interna que permet el sentit, com la sorra del morter de les seues vides (permeteu-me la metàfora; ja sabeu, morter: calç, sorra i aigua). Ells i nosaltres sabem que un morter amb excés de sorra és la ruïna més segura de qualsevol construcció.

Sovint, sorra i calç apareixen senzillament juxtaposats en alguns moments. Escriu Auster:

Sembla que l'estiu s'ha acabat. Els dies són més frescos, amb un aire més penetrant. La Siri avança amb la seva nova novel·la, i jo torno a estar sense feina.

Molts records,
Paul. (101)

Altres vegades els amics es mostren escèptics o simplement decebuts per la qualitat de la seua pròpia calç. Diu Paul:

Perdonam que hagi tardat tant a contestar el teu últim fax, amb data de fa nou dies. La veritat és que he maldat per dir alguna cosa pertinent en resposta al

teu comentari sobre el fet que les arts tinguin un paper més limitat en la nostra vida interior des de la darrereria de la dècada de 1970 o el principi de la dècada de 1980. He omplert unes quantes pàgines amb les meves diatribes i les meves opinions, però no em satisfan. Les trobo superficials i avorrides, i dubto si he d'infligir-te-les. (109-110)

I de sobte un altre grapat de sorra desenvolupa un paper insospitat. «Ser de Nova York» és una cosa que radica sovint a dominar petits matisos, com grapa-dets de sorra. Auster conta com va descobrir que la telefonista del radiotaxi al qual havia cridat no era de Nova York perquè pronunciava 'Hewston' Street (com la ciutat de Texas), quan qualsevol novaiorquès sap que es pronuncia 'Howston' Street. I afegeix a continuació:

La situació em va recordar certes escenes de pel·lícules de guerra, de pel·lícules d'espies, en què un alemany que es fa passar per americà o un americà que es fa passar per alemany es delata amb una petita relliscada com aquesta, dient «Hewston» en lloc de «Howston», i per tant posant en evidència que és un impostor. De seguida ve l'escamot d'afusellament. Un batalló queda massacrat. Es perd la guerra. Què complicat que és el coneixement d'una llengua materna, quin entrellat més subtil! (117)

La paràbola (hiperbòlica) de Paul Auster és, al cap i a la fi, una prova del paper de la sorra, és a dir, d'una certa manera de banalitat en el morter de la llengua i de la vida.

Un altre terreny on acampa la banalitat és el de les entrevistes. En diu Paul Auster:

Fas referència a l'entrevista que vaig concedir a en Kevin Rabalais per a *The Australian*. Si t'he de dir la veritat, no recordo absolutament res del que li vaig dir. Tampoc no recordo res del que he dit a cap entrevistador al llarg dels anys. Centenars de converses de les quals no queda ni una síl·laba. Tot i així, amb el que podem considerar converses normals, és a dir, amb la Siri, amb tu, amb qualsevol dels meus amics o relacions o parents, normalment sóc capaç de recordar gairebé tot el que s'ha dit. ¿Una entrevista potser és un no-esdeveniment, un esdeveniment anòmal, una conversa que no és una conversa? Fins i tot durant una entrevista, tinc tendència a oblidar el que acabo de dir. Les paraules em surten de la boca i s'esvaeixen per sempre. ¿És la pressió de respondre a la pregunta que tinc al davant el que em fa oblidar l'anterior? ¿La por de dir alguna estupidesa inhibeix la meua capacitat de recordar? ¿És el tedi de parlar de mi mateix? (119)

Les entrevistes acaben sent banals a força de ser pretesament el lloc de la resposta rellevant, de la no-estupidesa, de la declaració transcendent que ha de dir el que jo sóc. Però la «falsa conversa» acaba tenint menys pes que les converses quotidianes aparentment banals, amb les persones properes. I el record actua con un filtre implacable al respecte.

Tot al contrari li passa a Paul Auster amb els àpats familiars nadalencs dels quals no havia estat mai un entusiasta abans:

La repetició del menú sembla que conforti tothom, i amb un altre Nadal que ja arriba la setmana que ve, confesso que jo, l'escèptic d'antany, ja tinc ganes que sigui aquí. (131)

I els detalls cerimonials, tan aparentment banals, adquireixen una transcendència inusitada en aqueix marc:

La Siri, que va preparar l'àpat a casa nostra, es va oblidar de fer una de les ofrenes tradicionals: col vermella bullida, que, gosaria dir, ningú del clan Hustvedt no menja excepte per Nadal. Quan per fi algú es va adonar que el plat no hi era, es va sentir un lament general al voltant de la taula. La Siri va demanar perdó pel seu descuit i va prometre que l'any que ve vigilarà més. Sembla que cada detall compta. (135)

Auster sospita que Coetzee no és tan detallista amb les celebracions. Ha descobert que els seus aniversaris cauen la mateixa setmana i li pregunta si el celebrarà, però ràpidament li imprimeix al seu comentari, com veurem, un vol antropològic o psicològic (com si volguera dissimular la seua devoció banal per les celebracions).

Sospito que no dónes gaire importància a aquestes coses, però em pregunto si la Dorothy t'empeny a fer alguna mena de celebració, o si deixaràs que el dia passi sense cap festeig. No és una pregunta personal. M'interessa saber per què alguns de nosaltres acceptem activament les celebracions i els rituals (per exemple, la Siri i el Nadal), i uns altres no. (138)

Sembla clar que Auster i Coetzee no han volgut esporgar la correspondència de detalls banals que (aparentment, de nou) no aporten res substancials sobre la relació:

Estimat John,

Em sap molt greu que el fax estigués desendollat. Estem arreglant les escales de davant de casa, i pel que sembla un paleta va fer servir la presa per a una eina elèctrica i es va oblidar de tornar a endollar-hi el fax. Llavors, quan la teva carta

va arribar ahir, vaig descobrir que el cartutx de tinta estava quasi buit. Les dues primeres pàgines han quedat ben clares, però a les pàgines 3 i 4 hi ha algun tros borrós. Em sembla que he pogut desxifrar tot el que vas escriure, però, només per assegurar-me'n, em pregunto si podries tornar a enviar aquestes pàgines quan tinguis un moment. (163)

Però una vegada més, banalitat i metafísica es fonen sense solució de continuïtat en un dels temes preferits per ambdós amics: els esports. I el lector de les cartes troba a tots dos escriptors embadalits amb el Mundial de Futbol 2010 (sí, el de Sud-àfrica que guanyà la selecció espanyola). La lectura del passatge, a misses dites de la història futbolística recent, ens ofereix als lectors espanyols algun plaer maliciós, com veureu. Diu Paul Auster:

Igual que tu, he començat a seguir el Mundial de futbol a causa del *jet lag*. Als Estats Units, els partits s'emeten a primera hora del matí i a primera hora de la tarda, i com que des que he tornat d'Europa m'he llevat molt d'hora, de seguida he agafat el costum d'engegar el televisor per mirar-ho. Com que sóc un fanàtic dels esports, m'hi he anat engrescant. Tu devies jugar a futbol de petit. Jo no, i per tant el meu coneixement és molt més superficial que el teu. Estic d'acord amb tu que les simulacions i el joc brut són estúpids i lamentables, absolutament contraris a l'actitud estoica del «bon esportista» que vaig aprendre de petit, però si bé el «Beautiful Game» no sempre és bonic, sí que proporciona alguns plaers. El coratge d'un equip nord-americà mediocre remuntant marcadors adversos una vegada i una altra, la serenitat dels holandesos en derrotar els brasilers, la velocitat i la precisió dels alemanys. Jo vaig amb Holanda, els eliminats més brillants de Mundials anteriors, però temo que els alemanys seran massa bons per a ells. (Quan aquesta carta t'arribi, ja sabrem si la meva predicció ha estat encertada o no.) (173-174)

Però aqueixa fruïció corrent, tan propera a la nostra, no és incompatible amb reflexions de més volada, con aquestes. Diu Coetzee:

Perquè aquesta és la gran lliçó de l'esport. Perds la majoria de les vegades, però mentre continuïs jugant, sempre hi haurà un demà, una nova oportunitat de redimir-te. (180)

I diu Auster:

Superar les desfetes, prendre's les victòries amb serenitat, sense excessiva alegria. El sentit comú diu que el beisbol és un reflex de la vida, en la mesura que t'ense-

nya a acceptar tant les coses bones com les dolentes. La majoria dels altres esports tendeixen a ser un reflex de la guerra. (182-183)

Tanmateix, les observacions quasi poètiques i les declaracions de fruïció gens intel·lectualitzada conviuen dins la correspondència amb esclafits hipercrítics com aquest de Paul Auster:

Tal com diem de fa temps, avui dia els esports són un gran negoci, una megaindústria, un Leviatan, i bona part del món sembla més que satisfeta a deixar-se empassar per la balena. (194)

La banalitat torna a aguitar (amb el matis de «frivolitat») en les reflexions metalingüístiques, i més concretament sobre el gènere novel·lístic, quan Paul Auster cita un article del novel·lista nord-americà Jonathan Franzen al *New York Times Book Review* on diu:

Tal com li agrada dir a un ex-professor d'anglès amic meu, les novel·les són un cas moral curiós, ja que ens sentim culpables per no llegir-ne més però també ens hi sentim per fer una cosa tan frívola com llegir-ne; i ¿no estariem tots millor amb una cosa de menys al món que ens fa sentir culpables? (176)

Auster no acaba d'entendre el sentit de la crítica de Franzen a la novel·la. En una carta posterior, després d'alguns comentaris de Coetzee sobre això, Auster fa una reflexió molt severa, d'abast polític i tocant els precedents immediats de l'actualitat:

Entenc que Franzen intentava ser divertit —o irònic— o provocatiu en el primer paràgraf. Només és que la broma no em va fer gràcia. Als Estats Units el menyspreu per qualsevol cosa relacionada amb les activitats artístiques o intel·lectuals està tan estès, està tan profundament arrelat en el pensament dretà i populista, que em va saber greu veure F. reproduint aquests tòpics perillosos, encara que fos de broma. Al capdavall, aquest és el país en què George W. Bush, el descendent de la riquesa i dels privilegis, pot fer veure que és un «paio normal» —i que se'l creguin—, mentre que Obama, que va créixer en circumstàncies difícils, està considerat un «elitista» perquè ha escrit un parell de llibres, li va anar molt bé a Columbia i Harvard i era professor de dret. (185)

Naturalment, la reflexió d'Auster continua sent vàlida, però el referent per la dreta ja no és Bush, sinó que caldria ampliar el marge d'estupefacció per la credibilitat que pot arribar a suscitar als Estats Units un «paio» ric i excèntric com Trump.

Certament, la correspondència no estalvia temes polítics espinosos com el conflicte Israel-Palestina, el militarisme sud-africà, Líbia, la crisi econòmica mundial i la nova austeritat o la primavera àrab (cap a la qual Auster expressa un escepticisme més que lúcid, en aquell moment). No voldria donar la impressió, amb el meu subratllat d'allò banal, que la part grossa de la correspondència és d'aquesta mena, però aturem-nos ara, encara que siga un moment, en un Paul Auster admirat per l'afició al cicloturisme de John Coetzee i Dorothy. Escriu John:

Estimat Paul,

La Dorothy i jo marxem cap a França aquesta setmana. Ens trobarem amb els nostres amics ciclistes a Montpeller i anirem a fer una ruta en bicicleta, confiant que no sigui gaire avançat l'any per trobar un temps agradable. Tindrè un accés intermitent al correu electrònic, però no al fax. (201)

Escriu Paul:

Estimat John,

Envejo el teu viatge a Montpeller, i admiro el teu coratge d'agafar un altre avió per fer un altre vol de llarga distància. El temps en aquesta època de l'any hauria de ser perfecte. La calor seca de l'estiu ja ha passat, i el fred de l'hivern encara queda lluny. (202)

I la resposta desmitificadora de John:

Estimat Paul,

La Dorothy i jo ja hem tornat de França i ja hem passat a mitges pel purgatori de reajustar-nos al temps australià. Faig una capcinada cada cop que la son se'm presenta, de dia o de nit, però la major part del temps la passo fent voltes per la casa com un zombi. La ruta ciclista va ser un gran èxit. (205)

Banalitat i literatura tornen a creuar-se a propòsit d'una anècdota que John li conta a Paul. Una lectora francesa li ha escrit llargues cartes en què li conta detalls de la seua vida i construint conscientment una imatge de Coetzee, amb el qual aspira a tenir una relació epistolar (no física) i perquè acabe aprofitant els seus detalls vitals per tal de conformar algun personatge de les seues novel·les. Coetzee es mostra molt reticent (encara que reconeix que la lectora no es una ximpleta). Diu:

Però hi ha una cosa que ella no veu, i sospito que no veurà, a menys que l'hi digui, cosa que certament no faré a) perquè no vull obrir les comportes d'una veritable

correspondència, i b) perquè seria massa cruel: a saber, que no m'interessen gaire les seves idees sobre ella mateixa, sobre mi o sobre la vida, que tindria més possibilitats de convertir-se en protagonista d'un llibre si m'enviés una descripció llarga i detallada d'un dia normal de la seva vida. (206)

Crueltat de Coetzee cap a la lectora? Lloança gratuïta de les banalitats de la vida quotidiana? No, segons crec.

Una altra vegada, el repte del novel·lista és explotar la seua fixació incurable amb les particularitat sense caure en el solipsisme, és a dir, arribar a fer comunicable un conjunt coherent de particularitats, on la comunicabilitat rau precisament en l'habilitat per nugar coherentment (la coherència del microcosmos novel·lístic) les particularitats, més que no en la generalització d'allò particular.

Coetzee ho explicita així tot seguit:

Hi ha un detall important sobre els novel·listes i les seves fonts d'inspiració i és que la meitat del temps (¿ la major part del temps?) no els interessa comprendre l'essència única i individual del seu model, sinó únicament apoderar-se d'alguna singularitat o característica interessant o utilitzable: la manera com se li arriessen els cabells sobre l'orella, la manera com pronuncia la paraula «Divina!», la manera com camina amb les puntes dels peus cap endins. (206)

Auster hi està d'acord. Però, més avant, en comentar les seues impressions d'un viatge a l'Índia, Coetzee posa sobre la taula una altra cara del prisma de la banalitat que és transversal a la cara de la particularitat: la nova cara és una mena de superficialitat. Escriu Coetzee:

«Els pobres», a l'Índia, de fet semblen viure perillosament a prop del nivell de subsistència, esgarrapant l'existència dia a dia. Però com més veia aquesta existència primària, més m'impressionava la quantitat d'habilitats pràctiques a que recorria la gent, així com la seva pura diligència. Tant si miraves els homes que treien blocs de pedra d'una pedrera de gres com els venedors que preparaven menjar al voral de la carretera, eren persones hàbils amb el que només puc qualificar de mans intel·ligents que, en una altra mena de sistema econòmic, serien pròspers artesans. (235)

I tot seguit el mateix Coetzee es mostra frustrat per la seua incapacitat per reviu-
re les impressions del viatge amb paraules:

I ara arribem a l'observador en persona, l'home que sorgeix després d'una im-
mersió de dues setmanes en una cultura estrangera (i una civilització estran-

gera) sense res més que mostrar que un grapat d'observacions suades i més aviat abstractes. ¿Per què sóc incapaç d'escriure de viatges amb tota la seva esplendor, de l'evocació vívida d'imatges i sons estranys? Ja sé que diràs: «Però sens dubte et trobes en bona companyia. ¿On són les evocacions vívides de vistes i sons estranys en Kafka? ¿On són, en Beckett?». (235-236)

I Auster li respon:

Lamentes la teva poca capacitat d'observador d'«imatges i sons estranys», però no ets pas un reporter —ni per formació ni per temperament— i l'atenció que poses en les teves experiències és d'un ordre diferent que la d'un periodista. El corresponsal de diari i l'escriptor de viatges es concentren en la superfície de les coses. La seva feina és crear paraules-imatges per als lectors, mirar de prop cada fet visual que se'ls presenta i convertir-lo en una frase o expressió captivadora, però tu mires diverses coses alhora, ho mires tot alhora, i intentes entendre el que veus, és a dir, intentes sintetitzar els diferents fets en una observació que inclogui alguna cosa més que la superfície de les coses, que arribi més al fons. Per tant, vaig agrair els teus comentaris sobre la relació entre els éssers humans i els animals a l'Índia (que no he sentit mai de ningú més) i sobre la laboriositat del que anomenes «mans intel·ligents». És millor llegir aquestes coses que no pas que et diguin de quin color són els gots amb què beuen els pobres. (240)

Pot semblar que hi ha una contradicció entre la fixació per les particularitats i la impossibilitat de fer generalitzacions, d'una banda, i aquesta capacitat d'arribar al fons de les coses i no quedar-se en la superfície, de l'altra. No és així: l'habilitat del novel·lista consisteix precisament a seleccionar i nugar aquells detalls, aquelles particularitats que, sense convertir-se en generalitzacions, permeten comprendre una manera de viure, i no es queden només en un tret pintoresc, curiós. És, molt *grosso modo*, la diferència entre un detallisme del retrat i un detallisme de fotomaton.

En una de les cartes al final del llibre Coetzee sospita que, a més de no fer servir el correu electrònic, Auster tampoc no té telèfon mòbil. I això li fa fer la confessió que en les seues novel·les el mitjà de comunicació més modern que fan servir els personatges és el telèfon i enceta una reflexió sobre les conseqüències per a les maquinacions de la trama de ficció que implica l'accés immediat a la informació facilitat pels mòbils.

Irònicament, Paul confirma que no té mòbil ni ordinador, però que sí els inclou en les seues novel·les. I relativitza les conseqüències literàries dels mòbils. Diu Paul:

Tot i així, no em crec que ara l'adulteri sigui menys freqüent del que ho era abans que tothom dugués un telèfon mòbil a la butxaca. Potser exigeix noves formes d'astúcia, però això seria un repte que la majoria de novel·listes acceptarien de bon grat. (248)

Arribem al final del llibre i el tema de l'amistat (que havia aparegut al bell inici de la correspondència) reapareix ara amb una força poètica que està també, com hi veurem, tenyida de banalitat. Paul li conta a John com l'ha interioritzat a la manera d'una mena d'amic imaginari. Diu Paul:

Fa un parell de dies, vaig tenir una revelació sorprenent sobre l'efecte que m'ha fet la nostra correspondència. Ara fa quasi tres anys que ens escrivim, i en aquest temps t'has convertit en el que anomenaria un «altre absent», en una mena de cosí adult dels amics imaginaris que s'inventen els nens. Vaig descobrir que sovint camino parlant-te dins el cap, pensant que tant de bo fossis amb mi per poder fer-te notar la persona d'aspecte estrany que m'acabo de creuar a la vorera, per comentar-te el curiós fragment de conversa que acabo de sentir, o per dur-te a la botigueta d'entrepans on sovint em compro el dinar perquè poguessis sentir amb mi les converses que hi tenen lloc. (256-257)

És molt significatiu que el que Paul desitja compartir amb el seu amic John imaginari són detalls quotidians banals, i no esdeveniments transcendentals o llocs famosos. Paul s'estén ara un poc més en la descripció de la botiga d'entrepans:

M'encanta aquesta botiga, una botigueta de no res, sense cap mena de pretensió, amb una clientela heterogènia formada per policies i bombers, per treballadors de l'hospital que hi ha a l'altra banda del carrer, per mares amb els seus fills, per estudiants, per camioners, per secretàries, i el que fa que la botiga sigui especial són els nois que hi ha darrere el taulell, uns nois molt animats amb unes veus proletàries típiques de Brooklyn i que sembla que coneguin tothom que hi entra («Ahir vaig parlar amb la teva mare», «M'han dit que el teu fill juga molt bé a beisbol», «¿Ja has arribat? ¿Com ha anat el viatge?»), com si visqués en una petita ciutat de províncies i no pas en una metròpoli gegantesca, i sé que t'agradaria l'ambient que es respira en aquesta botiga i entendries (si no ho has entès, ja) que és el que trobo tan interessant de viure a Nova York. (257)

La descripció de la botiga i del perquè li agrada tant a Paul aprofundeix encara més en el valor de la banalitat. Són els comentaris banals dels dependents els que li donen l'ambient provincià que ell aprecia particularment al centre de Nova York.

I finalment Paul reprèn el tema de l'amistat, propiciada per la correspondència, amb un to fins i tot de tendresa:

O sigui que ets aquí, John, dins el meu cap mentre et parlo, i no m'havia passat mai res així —segurament perquè no m'he escrit amb ningú tan regularment— i l'efecte, t'ho asseguro, és d'allò més agradable. (257)

La resposta de John ens sorprèn novament amb un gir inesperat, d'una sinceritat que quasi podria interpretar-se com una desconsideració amb el to de cor obert de Paul. Perquè Coetzee li confessa (i ens confessa) que Paul, el seu Paul imaginari, no li encaixa bé dinant a la botiga d'entrepans. I encara més si tenim en compte que Paul li ha confirmat el caràcter recollit i auster (Auster !) de l'estudi on es tanca per a treballar. Escriu John:

Confesso que tinc alguna dificultat menor per encaixar la botiga d'entrepans que descrius en aquesta imatge de privació monàstica. Però llavors penso que potser en Paul, quan va a la botiga d'entrepans, s'asseu en un racó, callat i d'incògnit, i s'escapoleix com un fantasma tan bon punt ha menjat. (267)

I Paul, seguint la tensió jocosa de John, li contesta:

Estimat John,

M'alegro de tenir notícies teves. Només perquè et quedis tranquil: no dino a la botiga d'entrepans. Quasi cada matí m'hi aturo quan vaig a treballar i demano alguna cosa per emportar-me —que em menjo unes quantes hores més tard al meu petit apartament, sempre en una soledat absoluta. Sóc a la botiga entre quatre i set minuts, i excepte dir al noi del taulell quin entrepà vull, rarament dic res a ningú. Però quantes coses es poden veure i sentir entre quatre i set minuts! (270)

Podria acabar la meua conferència així (i quedaria prou redona, amb el tema de l'amistat tancant en cercle). Però no em resistisc a una altra banalitat que, tanmateix, ens deixarà un regust més substancial. Perquè no hi ha cosa més banal ni més substancial que la nostra pròpia materialitat, començant pel nostre cos, amb els seus detalls i les seues vicissituds «banals». Hem sabut per una de les cartes, que Paul Auster acaba d'escriure un llibre sobre el seu cos. Escriu Paul:

Curiosament, sembla que he acabat el meu llibre. Després de topar amb una paret al novembre amb la novel·la que intentava escriure (i de la qual ja et vaig parlar), vaig fer una pausa, i quan feia un parell de dies que havia començat l'any

nou, em vaig posar a escriure una altra cosa: una obra autobiogràfica, un recull de fragments i records, un projecte curiós que gira entorn de la història del meu cos, del jo físic que ja fa seixanta-quatre anys que arrossego. Dues-centes pàgines més tard, trobo que ja he dit prou coses, i després que la Siri ho llegís ahir i hi donés el vistiplau, de sobte em torno a trobar sense feina. (260-261)

Coetzee li respon amb la sorna que el caracteritza, i subratllant l'aspecte més aparentment banal del tema:

O sigui que has acabat una història del teu cos de dues-centes pàgines. Quina idea més interessant, i com t'envejo no només per haver tingut la idea sinó per haver-la dut a terme, sempre la part més difícil. Esperaré per veure si abordes el teu cos per parts o si el tractes integralment. Sempre m'ha semblat interessant que mentre que nosaltres els éssers humans pensem en el nostre cos com si estigués format per parts —braços, cames i tota la resta—, els animals, no. De fet, dubto que els animals siguin conscients de «tenir» un cos. Ells són simplement els seus cossos. (268-269)

Paul Auster, que es mostra seriosament preocupat pels problemes d'insomni de Coetzee (i que ell atribueix a un *jet lag* prolongat), li retruca així:

Pel que fa al nou llibre sobre el meu cos, no, no és una anàlisi anatòmica d'una part de mi darrere l'altra. Hi ha disquisicions sobre els plaers i sobre els dolors (sexe i menjar, per exemple, així com malalties i ossos trencats), alguns passatges més llargs sobre la meva mare (en el cos de la qual va començar el meu cos), una llista de tots els llocs on he viscut (els domicilis en què el meu cos ha estat allotjat), reflexions sobre la deformitat, sobre la mort i sobre experiències que haurien pogut conduir a la mort però que no ho van fer. (271-272)

La vellesa i la mort, la longevitat i la precarietat existencial sobrevolen aquestes últimes cartes. I també la preocupació per l'actualitat política del món. L'última carta del llibre és de Coetzee. És una revolta valenta i amarga alhora contra l'envel·liment.

Estimat Paul,

Fa poc m'he trobat un poema d'A. R. Ammons publicat pòstumament: «fer-se vell envelleix», diu: «fins i tot mirar de trobar una cosa nova per dir sobre fer-se vell envelleix». Jo no em sento així en absolut, tot i que sóc gairebé tan vell com era Ammons quan va escriure el poema. No deixen de revelar-se'm coses,

o si més no d'enfocar-se més bé. El que veig, ho veig amb més claredat que quan era jove. ¿M'enganyo? (274)

I de sobte l'actualitat irromp en una amarga reflexió que és també històrica (o metahistòrica), un argument organicista (la història de la Humanitat és com la història de la vida de cada home) tenyit d'escepticisme, però també d'alè vital i d'ironia. Diu Coetzee:

Per exemple, Líbia. Qui hauria pensat mai que la nostra atenció se centraria, durant un temps, en els esdeveniments d'aquest racó oblidat del món! I que bona que és la sensació general de veure com s'elimina un dels dictadors més horribles del món. És gairebé com si els déus haguessin organitzat una obra de teatre per al nostre bé, per assegurar-nos que, al cap i a la fi, hi ha justícia a l'univers, que si esperem prou, la roda de la fortuna girarà i els arrogants cauran a terra. (274)

La carta és del 29 d'agost del 2011, just després de la caiguda de Trípoli a mans dels rebels que suposava la caiguda del poder de Gaddafi, però quedaven encara dos mesos de lluita a la desesperada abans de la seua derrota definitiva i la seua mort finals. Coetzee acaba així:

Evidentment (aquí entra l'esperit del pessimisme d'Ammons), l'eufòria als carrers de Trípoli, com l'eufòria als carrers del Caire, s'anirà apagant a mesura que s'imposi la realitat dels sous sense pagar, els talls d'electricitat i les escombraries sense recollir; i sens dubte el règim que substitueixi Gaddafi resultarà venal, corrupte i potser fins i tot també dictatorial. Però, si més no, aquests joves que recorren els carrers en els seus camions Toyota, disparant els kalàixnikovs a l'aire, tindran alguna cosa per recordar la resta de les seves vides, alguna cosa per explicar als seus néts. Dies de glòria! Potser és d'això que tracten les revolucions, potser això és tot el que se'n pot esperar: una setmana o dues de llibertat, de rabejar-se en la força i la bellesa pròpies (i de ser estimat per totes les noies), abans que els vells grisos refermin el seu domini i la vida torni a la normalitat. (274-275)

No hi ha, com veiem, cap eufòria ni optimisme en el seu diagnòstic (que, com sabem, acabaria sent encertat). De la revolució (a l'antiga, diríem, si més no) ens queda només un irònic fulgor juvenívol. La carta de Coetzee (i el llibre) ens guarda encara un parell de frases que combinen el regust irònic amb un cert optimisme vital, barrejats. Acaba dient Coetzee:

El món no para de produir sorpreses. Nosaltres continuem aprenent. Fraternalment, John (275)

Està clar que Coetzee busca tancar amb una paradoxa el sil·logisme que ha plantejat al principi de la seua carta, demostrant que, efectivament, ell no aconsegueix la maledicció d'Ammons (que deia: «fins i tot mirar de trobar una cosa nova per dir sobre fer-se vell envelleix»), perquè Coetzee veu les sorpreses noves del món, però alhora diu alguna cosa sobre la vellesa implícita en el «continuem aprenent». La banalitat intel·ligent de Coetzee, quasi de iaies al solet al banquet de l'estació de tren, si no fos per la seua formulació tan refinada, envolta una reflexió històrica substancial i amarga, que hi acaba barrejada. És, potser una metonímia d'aquest llibre que no és, al cap i a la fi, més que un exemple de literatura banal (un intercanvi de cartes entre dos amics escriptors) i que jo he volgut fet servir per aprendre alguna cosa sobre la banalitat (o les banalitats) en aquesta conferència. I espere que, si ho he aconseguit en algun grau, la lliure a ella mateixa de la seua pròpia banalitat. ☺

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- AUSTER, Paul, i John M. COETZEE (2012): *Ara i aquí. Cartes 2008-2011*, traducció d'Albert Nolla i Dolors Udina, Barcelona, Edicions 62 [ed. angl. *Here and Now. Letters 2008-2011*, New York, Viking, 2013; ed. fr. *Ici & maintenant. Correspondance 2008-2011*, Arles, Actes Sud, 2013].
- DE CLERCQ, Rafael (2000): «Aesthetic Ineffability», *Journal of Consciousness Studies* 7, núm. 8-9, 2000, pp. 87-97.